

FILMGYÁRI CENTENÁRIUM

A zuglói Hollywood

BARKÓCZI JANKA

SZÁZÉVES A MAGYAR FILMGYÁRTÁS.

A magyar filmművészet legendás intézménye, a különböző korokban más-más néven, mégis folyamatosan működő fővárosi Filmgyár idén ünnepli alapításának 100. évfordulóját. A legtekintélyesebb hazai műhely, melyet már a korai időszakban is csak „zuglói Hollywoodként” emlegetett a köznyelv, hosszú története során felbecsülhetetlen értéket teremtett és mostanra maga is jelképpé vált.

A KEZDETEK

Janovics Jenő, a kolozsvári Nemzeti Színház vállalkozó kedvű igazgatója 1916-ban döntött úgy, hogy saját filmgyárat alapít, hiszen korábbi komoly sikerei nyomán számára is nyilvánvalóvá vált, hogy a mozgóképpel nem csak új művészet, de új ipar született, melynek szüksége van a megfelelő infrastruktúrára. A Corvin néven létrehozott cég vezetésére egy fiatal és ambiciózus újságíró, Korda Sándort kérte fel, aki egyúttal a főrendezői feladatokat is ellátta. A nagy lendülettel induló vállalkozás az első évben már 18 némafilmet gyártott, köztük olyan nívós sikereket, mint a Csiky Gergely színművéből adaptált *A nagymama*, melynek főszerepében Blaha Lujzát csodálhatta a közönség. Bár *A nagymama* felvételei még a Pannónia és Sziget (ma Radnóti Miklós) utca sarkán álló üvegműteremben készültek, a Corvin néhány hónappal később meglelte végleges otthonát.

1917 tavaszán az inkább Erdélyhez kötődő Janovics megvált a cégtől, és Korda a frissen belépő Pásztor M. Miklóssal együtt teljes jogú tulajdonossá vált. A szépreményű vezetők ekkor döntöttek úgy, hogy felépítik saját műtermüket a Gyarmat utca 35-37. (ma Róna utca 174.) alatti címen, ahol a városközponttól nem túl távol, mégis nagy szabad terekkel rendelkező, külső felvételek készítésé-

re is alkalmas zöldövezetben folytathatták a munkát. Az ékszerként csillogó üvegépület köré hamarosan számos kiszolgálóegység települt, és Zuglói ligetei között valódi kis filmváros nőtte ki magát. A háborús évek konjunktúrája lehetővé tette, hogy a kiszámíthatóan megjelenő tőkét az eszékparkba forgassák, így a minden tekintetben jól el látott gyár, a nemzetközi piacon is gyorsan versenyképes szereplővé vált. Azt, hogy a két világháború között elterjedő Hollywood-hasonlat nem teljesen légből kapott, a *Színházi Élet* munkatársának 1920-as látogatása érzékelteti igazán: „Átmegyünk az előtér kertjén és belépünk az asztalosműhelybe. Borzalmas zaj, láрма fogad itt bennünket. Sivítanak, zúgnak a gyalugépek, készülnek a díszletek, állványok, oszlopok. A sarokban egy villanyerőre berendezett esztergagépből két perc alatt egy erkély teljes váza kerül ki. Innen az öltözősorokhoz érünk. Egyetlen pesti színháznál nincsenek ilyen öltözők. Finom selyem tapéták, tükrök, pamlagok, kényelem, higiénia minden egyes öltözőben. A szobrászműhelybe lépünk. Egy óriási két méter magas Buddha szobor vigyorog felénk, oldalt még három életnagyságú Buddha és mindenféle szobrok, görög vázák, egyiptomi istenszobrok. Valamennyit itt faragták gipszbe, itt készült a szobor negatívja és pozitívja. A kasírozóműhely következik, ahol a fűrgé munkáslányok kezéből tömör márvány és bronzoszlopok kerülnek elő, természetesen — papírból. Az amerikai rendszerű és berendezésű laboratóriumhoz érünk. Egyik szoba következik a másik után, úgy, ahogy a film készül és mindegyikben a vegyszerek más és más illata, és mindenütt fantasztikus vörös világítás. A mozi boszorkánykonyhája ez, meglepő az egész, szinte félelmetes. De

„30-40 film készült évente” (Hunnia Filmgyár, 1936)

a Corvin-gyár leggrandiózusabb része, csak most következik. A műterem ez, az óriási üvegcsarnok. Pokoli hőség fogad bennünket. Szédítő magasságban soha nem látott nagyságú villanylámpák égnek, csigák, kerekék, emelők khaosza a tetőn és földszinten — egy teljesen berendezett színház.”

AZ ÜVEGHEGYEN TÚL

A nyugati technológiához már a kezdetektől olyan intellektuális háttér társult, mely állandó biztosítéka volt annak, hogy az itt születő munkák ne csak technikai, de művészi szempontból is magas színvonalúak legyenek. Korda ügyelt rá, hogy minden feladatra a legjobb szakembereket szerződtesse le, nem ritkán kizárólagosságot kérve tőlük. A janovicsi koncepció szellemében folytatták a klasszikus irodalmi művek adaptálását, így született meg 1917-ben a Karinthy Frigyes által némafilmre írt *A golyakalifa*, a *Szent Péter esernyője*, a *Piros bugyellárás*, majd 1918-ban *Az aranyember*, ám igyekeztek saját, eredeti forgatókönyvekkel is előállni. Az ide szerződött színészek között meg kell említeni többek között Rátkai Mártont, Várkonyi Mihályt, Beregi Oszkárt és Gombaszögi Fridát, az írói munkát Vajda László felügyelte, de a Corvinnak dolgozott ekkoriban operatőrként Eiben István és Kovács Gusztáv is.

A szép remények ellenére a háború után lassan mégis beköszöntött a válság. A nagy vizionárius, Korda Sándor, a Tanácsköztársaság idején vállalt filmpolitikai szerepe miatt kénytelen volt elhagyni az országot, a kereslet visszaesett, és a hazai produciók hiányát leginkább külföldi bémunkával lehetett pótolni. A tőkeinfúziót jobbra német bankok biztosították, az egyre intenzívebb kül-

földi kapcsolat viszont egyúttal a magyar szakemberek kiáramlásának is kaput nyitott. 1922-ben a gyártás elérte a mélypontot, és annak ellenére, hogy a *8 Órai Újság* még a következő évben is „szé- dületesen nagy, amerikai stílusú” munkaszervezésről ír, valamint megemlíti a stúdió mögött felépített, 18 házból álló, különböző korok szerint öltöztethető díszletutcát (melynek végén egy későbbi beszámoló szerint esetenként magára a tengerre nyílt kilátás), a pajzsos lovag emblémájával büszkélkedő, klasszikus minőséget képviselő Corvin túl volt már fénykorán. A vezetőség lassú agónia után végül 1926-ban jelentett csődöt, azonban az állam, és elsősorban a Filmipari Alapot képviselő, rendőrkapitányból lett filmszakember, dr. Bingert János épp ekkor látta meg a helyben a fantáziát.

A HUNNIA ÉS A HANGOSFILM KORA

A Filmipari Alap árverés útján jutott az értékes területhez, ahol 1928-tól a felügyelete alatt álló Hunnia Filmgyár Rt. kezdte meg működését, és hamarosan beköszöntött a második virágkor. Ez az indulás sem volt egyszerű, hiszen épphogy belefogtak az újjászervezésbe, megtörtént a mindent felborító hangosfilmes váltás. A stúdió falait sürgősen hangszigetelni kellett, hangfelvevő és utószinkronizáló berendezésre volt szükség és minden egyéb szempontból is szükségessé vált a

hangos felvételek kívánalmaihoz igazítani a környezetet. Mindez aligha lett volna lehetséges, ha nincs az 1931-es bankzár- lat, mely jelentős külföldi pénzeket fagyasztott be az országban, melyeket így átmenetileg meg lehetett forgatni a nagy bevétellel kecsegtető filmiparban. Az ügyes manőverek következtében Bingert igazgató úr nemsokára büszkén mutat- hatta meg a sajtó képviselőinek Európa egyik legmodernebb, régi-új „atelié”-jét, ahol éppen az első hangosfilm, a *Kék bál- vány* forgatási munkálatai zajlottak.

Ettől kezdve gőzerővel folyt a munka, és egyes leírások szerint a kihasználtság akkora volt, hogy olykor a díszletraktár- ban is stábok dolgoztak. Sorra születtek a 30-as évek ma már klasszikusnak szá- mító filmsikerei. A kapacitás növelésére 1936-ban egymillió pengő beruházásá- val teljesen felszerelt, két szinkronizáló teremmel ellátott ikerműtermet építet- tek, melyet szükség szerint egybenytva még nagyobb légtérben lehetett dolgo- zni. Az év másik különleges szerze- ménye Lohr Ferenc hangmérnök álma, az „ördögös csodagépnek” számító

„Versenyképes szereplővé vált”

(A golyakalifa forgatásán – balra, fehér kalapban: Korda Sándor, mellette Beregi Oszkár és Kovács Gusztáv, 1917)

hangmixer volt. Ez a drá- ga eszköz virtuóz keze- lőjének irányítása alatt lehetővé tette a hely- színi hangkeverést, amit korábban csak Bécsben, előzetes megrendelésre és hosszú idő alatt tud- tak elvégeztetni.

A profi technikára szükség is volt, mert időközben nem csak a magyar, de a külföldi gyártók is felfedezték a Hunni- ában rejlő lehetőségeket. A hazai piacot szinte teljesen uraló vállalatnál 30-40 film készült évente, melyből több nem- zetközi, elsősorban német koprodukció. Hiába tiltakoztak időről időre különböző filmszakmai szervezetek az egyre nyil- vánvalóbb monopolisztikus törekvések ellen, a külföldről bevonzott pénzek olyan jelentősek voltak, hogy nem lehe- tett elég nyomós érv, ami velük szem- ben latba eshetett. „Versenyképes ma- gyar filmet csak úgy lehet előállítani, ha külföldi produkciókhoz kapcsolódunk. A magyar tőke önmagában nem bírja el az előállítás fantasztikusan nagy költsé- geit, szükséges tehát a külföldi segítsé- g. A szegényes anyagi eszközökkel készí- tett magyar filmek sorsa csak a csúfos bukás lehet. A közönség csak a jó film- re kíváncsi, ebből a szempontból nem ismer hazafiasságot.” – nyilatkozta az *Ország-Világnak* 1932-ben dr. Bingert. Konceptiója szerint az év bizonyos hó- napjaiban magyar filmeket forgatnak, a fennmaradó időben pedig bérbe adják a műtermet és igény szerint biztosítják a jól képzett szakembergárdát. Ha egy külföldi cég a hazai piac számára egyú- tal magyar verzióban is leforgatja a film- jét, az államtól és a Hunniától egyaránt kedvezményeket kap. Sokat mondó az is, hogy a cikk szerint ezzel felcsillan a lehetősége, hogy olyan magyar szár- mazású, idehaza immár megfizethet- lennek számító szupersztárokat foglal- koztassanak, mint például Fejős Pál és Székely István.

Az elképzelés jól működött, 1941- re pedig ennek folyamányaként újabb gyártóhellyel gazdagodott a cég, amikor a Star tulajdonában álló pasaréti műter- met is a Hunnia alá rendelték. A háborús viszonyok így azonban végképp nem hagyhatták érintetlenül a fokozatosan duzzadó, állami kötődésű vállalatot, melyből pillanatok alatt hadiüzem lett, 1944 nyaratól pedig új vezetőséggel, nyilas felügyelet alatt folytatta a munkát. A korszak végén a háború okozta fizikai és mentális rombolás a filmgyártat is súlyosan érintette, és csak hosszú idő után állhatott talpra ismét. 1948-ban meg- történt az államosítás és megszületett a Magyar Filmgyártó Vállalat, vele együtt pedig egy új világ, mely nevében már nem, de helyében és szellemében sokat átmentett a zuglóli elődök örökségéből. •

KOVÁCS GUSZTÁV OPERATŐR HAGYATÉKA / MNFA